

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

מקץ תש"ע פרשת שבוע

"הרי זה בכור שוטה", מה ההגיון? הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בפרשתנו, משפחתו של יעקב מוצאת את עצמה במצב כמעט בלתי אפשרי: הם גרים סוף סוף בארץ המובטחת, אבל רעב כבד מאיים על עתידם שם. יכול להיות שדווקא הרעב הכבד מזכיר לאחים את הסעודה הדשנה שערכו לאחר השלכתו של יוסף לבור ולפני מכירתו לעבד במצרים, כמפורש בכתוב "וַיָּשְׁבוּ לֶאֱכֹל לֶחֶם" (כבר הסברנו כי לחם משמעותו בשר, עיינו: 'חמדת ימים' לפרשת וישב תשס"ה, בראשית ל"ו כה).

המצב הלך והסתבך לאחר שנאלצו לרדת למצרים לחפש שם "לחם", אבל אין כל רמז שהאחים חפשו שם את יוסף. הביקור הסתבך, האחים הואשמו בריגול, מצאו את הכסף באמתחותיהם (ואולי היה קשר מספרי לתמורה שקיבלו בעבור יוסף) וחששו שטמנו להם מלכודת. שמעון שהציע להרוג את יוסף מצא עצמו נכלא בכלא המצרי (יתכן והיה זה כמעט גזר דין מוות, כמו בכל ארץ לא דמוקרטית). לא זו אף זו, כדי לשחרר את שמעון עליהם לקחת למצרים את בנימין, צעד שיעקב מתנגד לו חריפות.

הראשון שניסה לפתור את הבעיה ולשכנע את יעקב לסגת מעמדתו, היה בכור האחים ראובן. וז"ל הכתוב:
"וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אָבִיו לֵאמֹר אֶת שְׁנֵי בְנֵי תָמִית אִם לֹא אֶבְיְאֵנוּ אֶלֶיךָ תִּנָּה אֹתוֹ עַל יְדֵי נְאֻמִּי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ" (בראשית מ"ב לו).

ברור שיעקב לא השתכנע. כך תמה המדרש:
"רבי אומר הרי זה בכור שוטה, בניך לא בני הם, אתמהא" (בראשית רבה מקץ פרשה צא).
אף על פי כן חובה עלינו להבין על מה נסמכה הצעתו של ראובן.

נסה להסביר זאת בדרך הבאה: לאחים היה ברור כי הצרות שבאו עליהם קשורות למכירת יוסף. וז"ל הכתוב:
"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רְאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְּחַנְּנוֹ אֶלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעֵנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת" (שם כא).

שמעון שהציע להרוג מצא את עצמו בבור. יהודה ש"גנב איש ומכרו" - הורד מגדולתו. תמר מוכיחה אותו באותה לשון שהוא פנה אל אביו כשכתונת הפסים המגואלת בדם השעיר בידיו, "הֲכַר נָא" (שם ל"ז לב, ל"ח כה). יהודה משלם גם בחיי שני בניו הגדולים ער ואונן. ראובן מבין שגם הוא אמור לשלם על אי מניעת המכירה בשני בנים, לכן הוא מציע שאם אכן לא יחזיר את בנימין, ישלם את המחיר הנורא, "אֶת שְׁנֵי בְנֵי תָמִית". יעקב שאיננו מודע לכל זה, בוודאי שאיננו מבין את פשר הצעתו של ראובן וממילא לא מקבלה. מה עוד, שבניו של יהודה הומתו בידי שמים ובחטאם הומתו. ראובן לעומת זאת מקבל על עצמו שיעקב כמנהיג יעניש אותו בהמתת שני בניו בידי אדם, על אף שבניו לא חטאו.
אם אכן דברינו נכוחים, התמונה עדיין איננה ברורה. לוי היה שותפו המלא של שמעון להצעה להרוג את יוסף. כמפורש:
"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו ... וְעַתָּה לָכוּ וְנַהַרְגֵהוּ" (שם ל"ז יט-כ וברש"י שם).
מתי לוי שילם על מעשיו? אומנם יעקב לקראת מותו, מבקר את מעשיו קשות, אבל עונש אין. צריך להסביר כי העונש הגיע הרבה יותר מאוחר.

הביטוי "שְׁנֵי בְנֵי" מופיע שוב בתורה רק במקום אחד – "אֲחֵרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן" הלוויים (ויקרא ט"ז א). שני צאצאיו של לוי מתים בחטאם בידי שמים. לפני התחלת עבודתו של אהרון במשכן, עליו לכפר על חטא העגל ועל מכירת יוסף. אי אפשר לדחות יותר את עונשו של לוי. כך נסגר גם המעגל של חטא מכירת יוסף ועונשו.

גם מכאן נפיק את הלקח לדורות כפי שהגדירוהו חז"ל:
"במדה שאדם מודד בה מודדין לו" במוקדם או במאוחר (ספרי זוטא פרק יב).

לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' כסלו תשס"ט
---	---

ERETZ HEMDAH
3 Chiya St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' חייא 3 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

כו' כסלו - ב' טבת, בבא בתרא קיד-קכ

יחיד מומחה (קכ עמוד ב)

הרב עופר לבנת

לע"נ סבתנו מלכה טויבע בת הרב יעקב לייב

השבוע בדפי הדף היומי הגמרא (קכ עמוד ב) קובעת שאם אדם נדר והוא מתחרט על נדרו הוא יכול ללכת ליחיד מומחה או לשלושה הדיוטות, שיתירו לו את הנדר. בדומה לכך אנו מוצאים לגבי דיני ממונות שהגמרא (סנהדרין ה.) אומרת שדיני ממונות ניתן לדון בהרכב של שלושה דיינים, או אפילו דיין אחד אם הוא מומחה לרבים. ננסה לברר האם המושג יחיד מומחה שאנו מוצאים לגבי היתר נדרים זהה למושג מומחה לרבים שנאמר לגבי דיני ממונות. לגבי היתר נדרים, דעת חלק מהראשונים (רמ"ה ועוד) שצריך דווקא חכם סמוך. הסמיכה עברה מחכם לחכם ממשה רבינו, אולם עקב הצורך שהסמיכה תעשה דווקא בארץ ישראל וגזרות הרומאים, הסמיכה פסקה. אולם דעת רוב הראשונים (רמב"ם שבועות ו, א ועוד) שאין צורך שהחכם יהיה סמוך, אך צריך שיהיה חכם מובהק בידיעת התורה. אולם, לגבי דיני ממונות אנו מוצאים בראשונים תנאי נוסף מלבד חכמה וידיעת התורה. הרמב"ם כותב (פירוש המשנה סנהדרין א, א) "וענין מומחה לרבים, שכבר נתפרסם אצל הרבים למדנותו ומעלתו בחכמה כפי שידעו את זה החכמים שבחנהו וקיימו את פסקי דינו". כלומר צריך שהחכם גם התנסה בפסקי דין ונמצאו פסקיו ראויים. כך עולה גם מדברי רב שרירא גאון (הובאו בטור חושן משפט סימן ג) שכתב שצריך חכם שניסו אותו פעמים רבות ולא נמצאה טעות בפסקיו. זהו פירוש המושג "מומחה לרבים" שהתברר לרבים מומחיותו מתוך ניסיונו. כנראה שבכדי שאדם יוכל להבין ולרדת לעומק הדין, צריך גם הבנה של המציאות ושיקול דעת שבאים רק מתוך ניסיון.

סיכום ופסיקה:

בימינו כתבו הפוסקים שאין חכמים העונים על ההגדרה של יחיד מומחה, ולכן אין ראוי לחכם להתיר נדרים או לדון ביחידות (יורה דעה רכח, א, חושן משפט ג, ב). אולם, מדברי השולחן ערוך משמע שאם בעלי הדין מעוניינים שהדיין ידון יחידי, הוא רשאי. אף על פי כן, כתב הש"ך (ס"ק א) שראוי שהדיין יאמר לנידונים "איני יודע לדון דין תורה" ושכל זאת הם יקבלו אותו עליהם כדיין, ורק אז לדון יחידי.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Quito, Ecuador

קיטו, אקוודור

אדר ב' תשנ"ב

תפילת מנחה בערב שבת אחרי קידוש שנעשה להוציא אחרים

שאלה

יש מנהג במקום שהרב מקדש לצורך זקנים הגרים בבית אבות, הקידוש מתבצע מוקדם יחסית לכניסת שבת, אבל אחרי פלג המנחה. בהרבה מקרים אינו מספיק להתפלל מנחה לפני אותו קידוש. האם יש אפשרות להתפלל אחרי הקידוש, או נחשב כאילו קבל על עצמו את השבת ואין להתפלל מנחה אח"כ?

תשובה

הרוצה לקדש בערב שבת כדי להוציא אחרים ידי חובה (אנשים זקנים הגרים בבית אבות) לפני שהוא מקבל עליו את השבת (וגם אין רצונו לקבל עכשיו את השבת בקידוש זה שהוא מקדש), ספק אם יכול לעשות כן¹ ובשעת הדחק אפשר להקל בזה, אך אין לנהוג כך מנהג קבוע².
לכן העצה הרצויה היא להתפלל מנחה לפני הקידוש ולקבל שבת בעת הקידוש³ (ובלבד שלא יקדש לפני פלג המנחה)⁴.

- ¹ בהגהות רעק"א לשו"ע (אורח חיים סי' רסז, סעיף ב על המ"א ס"ק א) כתב "מסתפקנא אם אחר שלא קיבל עליו שבת, יכול להוציא לקדש למי שקיבל עליו שבת, דיש לומר דלזה שלא קיבל דהוא חול אצלו, הוי כאינו מחויב בדבר... או דהכא עדיף דבידו להביא עצמו לידי חיוב לקבל עליו שבת, וצ"ע לדינא". אמנם מספקו של רבי עקיבא איגר למדנו כלל חשוב: אין המקדש מקבל על עצמו בהכרח את השבת באמירת הקידוש, ומכאן שבדיעבד, גם אם כבר קידש לאחרים, הוא יוכל עדיין להתפלל תפילת מנחה לאחר מכן, כי הרי אינו נחשב כמי שקיבל שבת, ואין כאן איפוא בעיה של "יתרתי דסתרי" (מצד אחד קבלת שבת, ומצד שני תפילת מנחה של חול).
- ² ב"מנחת שלמה" (סי ג) כותב הגרש"ז אויערבך דאף דמדאוריתא גם מי שלא קיבל עליו שבת יכול לקדש לאחר שכבר קיבל עליו שבת, מכל מקום מדרבנן מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים, ומכיון שרעק"א מסתפק בכך, מסתבר שרק בשעת הדחק אפשר להקל בזה, וכל זה רק ליחידים ובאופן עראי, ואין לקבוע מנהג קבע שכזה.
- ³ ה"מנחת שלמה" שם מגלה שדעתו היא, שהמקדש מפלג המנחה ומעלה בודאי מקבל על עצמו את השבת, ולא כל כמיניה לומר "מקדש השבת" ולהתנות שאינו מתחייב לשבות, ועל כרחו נעשה שבת גם לעצמו, כי לא מסתבר שבאותו הקידוש הוא עושה לאחרים לילה, ואלו לעצמו עדיין חול ויום. ולכן כתבנו שיש להתפלל מנחה לפני הקידוש, ועדיף שגם המקדש יקבל עליו שבת על מנת לצאת מן הספק של רעק"א, ואפילו הכי גם יוכל עוד לשוב לביתו מבעוד יום עם נהג נכרי, ולצורך גדול מותר אפילו ברכב של יהודי אחר, ובלבד שלא יעשה כל מעשה בשעת נסיעה, כמו פתיחת דלת הגורמת הדלקת נורה, "שמירת שבת כהלכתה" (ח"ב פרק נא, יח).
- ⁴ שו"ע (אורח חיים סי' רסז, ב) וב"משנה ברורה" (ס"ק ה).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם", הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש!!!

שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת! מחיר מבצע לששת הכרכים 360 ₪ במקום 480 ₪

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

